

G'ARB TADQIQOTLARIDA HARBIY XIZMATCHI SHAXSINING BOSHQARUV FAOLLIGINI IJTIMOYIY-PSIXOLOGIK OMILLARINI O'RGANILISHI

O'zbekiston Respublikasi
Jamoat Xavfsizligi Universiteti
Magistratura tinglovchisi kapitan
Umarov Davronbek Baxtiyorovich

Annotatsiya: *Harbiy xizmatchi shaxsining boshqaruv faolligini ijtimoiy-psixologik omillar nuqtayi nazaridan tadqiq qilish masalasi G'arb mamlakatlarida fundamental ilmiy yo'nalishlardan biri bo'lib, bu borada ko'plab empirik tadqiqotlar, konseptual tahlillar va amaliy metodologiyalar ishlab chiqilgan. Xususan, harbiy xizmatning zamonaviy sharoitidagi murakkabligi, tez o'zgaruvchanlik va yuqori stress omillari, harbiy shaxslarning boshqaruv faolligini aniqlovchi va shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillarning har tomonlama puxta o'rganilishini talab etadi. Bunday yondashuvlar nafaqat boshqaruv lavozimlarida ishlovchi harbiylar, balki barcha harbiy xizmatda faoliyat olib boruvchi shaxslar uchun ham muhim ahamiyat kasb etadi.*

Kalit so'zlar: *harbiy xizmatchi, boshqaruv faolligi, ijtimoiy-psixologik omillar, liderlik, motivatsiya, stress omillari, jamoada munosabatlar, qaror qabul qilish, professional moslashuv, shaxsiy rivojlanish.*

Аннотация: *Проблема изучения управленческой деятельности военнослужащего с точки зрения социально-психологических факторов является одним из фундаментальных научных направлений в западных странах, и в этой области разработано множество эмпирических исследований, концептуальных анализов и практических методологий. В частности, сложность, динамичность и высокая стрессогенность военной службы в современных условиях требуют комплексного изучения социально-психологических факторов, определяющих и формирующих управленческую*

деятельность военнослужащих. Такие подходы имеют большое значение не только для военнослужащих, работающих на руководящих должностях, но и для всех лиц, проходящих военную службу.

Ключевые слова: *военнослужащий, управленческая деятельность, социально-психологические факторы, лидерство, мотивация, стрессогенные факторы, взаимоотношения в коллективе, принятие решений, профессиональная адаптация, личностное развитие.*

Abstract: *The issue of studying the managerial activity of a military person from the point of view of socio-psychological factors is one of the fundamental scientific directions in Western countries, and many empirical studies, conceptual analyses and practical methodologies have been developed in this regard. In particular, the complexity, rapid change and high stress factors of military service in modern conditions require a comprehensive study of the socio-psychological factors that determine and shape the managerial activity of military persons. Such approaches are of great importance not only for military personnel working in management positions, but also for all persons working in the military service.*

Keywords: *military person, managerial activity, socio-psychological factors, leadership, motivation, stress factors, relationships in the team, decision-making, professional adaptation, personal development.*

KIRISH

G'arb mamlakatlari psixologiya va sotsiologiyasi, harbiy menejment va pedagogika sohalarida olib borilgan tadqiqotlar harbiy tizimning asosiy poydevori sifatida harbiy xizmatchining axloqiy-psixologik barqarorligi, ijtimoiy moslashuvchanligi va shaxsiy faolligi ko'rsatkichlarini ajratib ko'rsatadi. Bunday tadqiqotlar ko'p hollarda guruh dinamiyasi, ijtimoiy muhit, boshqaruv va liderlik rollari, motivatsion omillar, stressni boshqarish, qaror qabul qilish mexanizmlari, o'zini nazorat qilish va o'zgarishlarga moslashuv imkoniyatlariga asoslangan holda yuritiladi. Harbiy xizmatchi boshqaruv faoliyatini tashkil etish va rivojlantirishda ijtimoiy-psixologik muhit yetakchi rol o'ynaydi. Boshqaruv faolligi harbiy xizmatchining jamoada tutgan o'rni, ijtimoiy interaksiyadagi faol ishtiroki,

ma'suliyat sezgi va o'zaro hamkorlikka intilishi bilan bevosita bog'liq. G'arb harbiy psixologiyasida boshqaruv faolligining shakllanishi murakkab ko'p bosqichli jarayon tarzida izohlanadi. Harbiy xizmatda mavjud noaniqlik, yuqori xavf va stress omillari, ijtimoiy-psixologik moslashuvchanlik, ijtimoiy rollarni qabul qilish, boshqalar bilan samarali kommunikatsiyani yo'lga qo'ya olish, emotsional stressga chidamlilik, yuklangan vazifalarning mas'uliyatini his qilish - bularning barchasi boshqaruv faolligining ijtimoiy-psixologik asosi sifatida ko'riladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Ijtimoiy-psixologik omillar qatoriga harbiy guruh yoki jamoaning ijtimoiy muhitidagi ishonch darajasi, ochiqlik, sadoqat va o'zaro hurmat, shaxslararo muloqotning sifati, norasmiy yetakchilik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash turlari, resurslar taqsimoti, jangovar guruhlarda yoki tashkilotda kuchlar muvozanati kiradi. G'arb psixologiyasida harbiy boshqaruv samaradorligining yetakchi hajmi sifatida, tashabbuskorlik va o'z tashabbusini ilgari surish, samarali maslahatlashuv va murosaga tayyorlik, o'zini ham, boshqalarni ham boshqarish ko'nikmalarini rivojlantirish bilan bog'liq kompleks sifatlar ajratib ko'rsatiladi. Demak, boshqaruv sub'ektining har qanday harakati individual barqarorlik, guruhga sodiqlik, muvaffaqiyatga intilish va jamiyat qadriyatlariga daxldorlik hissi bilan asoslanadi [1].

Harbiy xizmatchi shaxsining boshqaruv faolligini shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillar ichida birinchilardan bo'lib psixologik barqarorlik, ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, motivatsiya, norasmiy yetakchilik xususiyatlari, jamoaviy ishonch, axloqiy qadriyatlar va madaniy me'yorlarga amal qilish, o'z-o'zini anglash, emotsional intellekt va muloqot uslublari kabi komponentlar ko'rsatiladi. Zamonaviy G'arb tadqiqotlarida harbiy xizmatchining individual psixologik fazilatlari, emotsional barqarorligi va motivatsion salohiyati - eng muhim omil sifatida ko'riladi. Bunday tadqiqotlar tahlili shuni ko'rsatadiki, harbiy boshqaruv tizimi faqat bir tomonlama farmon va buyruqlarga asoslanmay, balki harbiylarning o'z salohiyatini to'liq ochib berishlariga, tashabbusli va doimiy rivojlanishga

intilishlariga, intizom va onglilik asosida ijtimoiy-psixologik atmosfera yaratishga ham qaratilgan bo'лади [2].

G'arb psixologiyasi harbiy shaxsiyat rivojlanishida turli ijtimoiy-psixologik modellarni ilgari suradi. Unga ko'ra, boshqaruv faolligi guruh a'zolari o'rtasidagi bir necha ijtimoiy protsesslarda, xususan, rollarni taqsimlash, liderlarni tanlash, ijtimoiy me'yorlarni qabul qilish, o'zaro ishonch va hamkorlik, guruhning doimiy rivojlanishiga bo'lgan intilishda aks etadi. Shaxsning boshqaruv tizimidagi faolligi ham ijtimoiy ta'sir va individual motivatsiya uyg'unligida shakllanadi. Bu esa harbiy xizmatda boshqaruv samaradorligini oshirish, mas'uliyat va tashabbusni kuchaytirish, ijtimoiy va kasbiy integratsiyani mustahkamlashga imkon beradi. Ijtimoiy-psixologik omillar qatorida harbiy xizmatchining tashabbuskorligi va ijodkorligini doimiy rag'batlantirib borish, o'z oldiga aniq va real maqsadlar belgilash, turli motivatsion dasturlar va psixologik treninglarni joriy etish, harbiylarga o'z-o'zini anglash hamda shaxsiy fazilatlarini rivojlantira oladigan sog'lom ijtimoiy muhitni yaratish bilan bog'liq yondashuvlar alohida o'rin egallaydi. Bunda shaxsga individual yondashuv, uning kuchli va zaif tomonlarini aniqlab berish, zamonaviy psixologik tahlil vositalaridan foydalanish, harbiy xizmatchining faoliyatidagi muvaffaqiyat va kamchiliklarni tahlil qilish orqali individual rivojlanish mexanizmlarini ishlab chiqish muhim hisoblanadi. Ijtimoiy-psixologik omillarning chuqur o'rganilishi harbiy xizmatchining o'z kasbiga va tashkilotga nisbatan ishonchi va sadoqatini oshiradi [3].

MUHOKAMA VA NATIJALAR

G'arbda olib borilgan so'nggi ilmiy izlanishlarda, harbiy boshqaruvda ijtimoiy ziddiyatlar va stresslarga bardoshlilik, qaror qabul qilishda mustaqillik va mas'uliyat, dinamizm va ijodkorlik kabi sifatlarning boshqaruv faolligini belgilovchi omil sifatida o'rganiladi. Xususan, shaxslararo ishonch va kooperatsiyaga tayyorgarlik, sodiqlik, guruh manfaatiga xizmat qilishga hamisha tayyorlik, ijtimoiy bosimlarga qarshilik ko'rsatish va aktivlik kabi jihatlar boshqaruv faoliyatining asosiy ijtimoiy-psixologik ko'rinishlaridir. Dunyo harbiy psixologiyasi va sotsiologiyasida boshqaruv faolligini rivojlantirish maqsadida taqdim etilayotgan

metodik tavsiyalar, trening va trening-dasturlar, psixologik maslahatlar, onlayn va offlayn psixologik qo'llab-quvvatlash tizimlari, ijtimoiy monitoring va baholovchi tizimlar barchasi harbiy xizmatchining ijtimoiy-psixologik barqarorligini oshirishga qaratilgan. Shaxsiy tashabbus, sinfiy va guruhiiy ruh, yetakchilik sifatleri, liderlarning samarali ishlashi uchun imkon yaratib beruvchi muhit, zamonaviy boshqaruv madaniyati va innovatsion texnologiyalar harbiy boshqaruv tizimini takomillashtirishga xizmat qiladi [4].

Harbiy boshqaruv tizimida faollik va tashabbusni rag'batlantirish uchun G'arbda zamonaviy psixologiya, biznes va ijtimoiy menejmentning ilg'or nazariyalari joriy etiladi. Harbiy sohaga moslashgan holda yetakchilik rollarini almashish, ierarxik va gorizontal aloqalarni takomillashtirish, ochiq va samarali muloqot uchun fazo yaratish, motivatsion siyosatni individual va guruh ehtiyojlariga moslashtirish, o'zaro ishonch va yordam madaniyatini tashkil etish - bular boshqaruv tizimidagi ijtimoiy-psixologik barqarorlik va taraqqiyotni kafolatlovchi mezonlar sifatida e'tirof etiladi. So'nggi yillarda harbiy tashkilotlarda individual rivojlanish, liderlik kompetensiyalari, guruhdoshlar bilan konstruktiv hamkorlik ishlanmalarini nazariy va amaliy asosda rivojlantirish uchun maxsus dasturlar joriy etilgan. Harbiy xizmatchilarning axloqiy qadriyat va professional rivojlanishiga qaratilgan treninglar, stressga qarshi kurash, psixologik reabilitatsiya, shaxslararo kommunikatsiya, ziddiyatlarni hal etish va qaror qabul qilish mexanizmlari, psixologik tayyorgarlik darajasini muntazam oshirish uchun muhim ahamiyat kasb etadi. Bunday metodologiyalar amalda harbiy xizmatchining boshqaruv faoliyatini, tashabbuskorligi va mustaqilligini, o'z-o'zini boshqarish salohiyatini, yetakchilik va ijtimoiy hamkorlik fazilatlarini kuchaytirishga bevosita xizmat qiladi. Harbiy xizmatchilarning samarali boshqaruvda ishtiroki, faoliyatdan qoniqishi va ilg'or tashabbuslari yuqori bo'lishi uchun ular o'zlarining qadr-qimmatini his qilishi, professional intilishlarini amalga oshirish imkoniyatiga ega bo'lishi, ushbu yo'lda zarur darslar, treninglar va ijtimoiy-psixologik maslahatlar tizimini muntazam ravishda olishi talab qilinadi. Tashkilot rahbariyatidan kuchli motivatsion kommunikatsiya va rag'batlantirish, kuzatuv va monitoring, shaxsiy yutuqlar va

erishilgan natijalarni baholash siyosati harbiy boshqaruv tizimi rivojlanishining bodom-bodom asosi hisoblanadi [5].

G'arb mamlakatlarida harbiy sohada boshqaruv faolligini chuqur o'rganish uchun zamonaviy baholovchi-monitoring tizimlar, liderlik testlari, ijtimoiy tashabbus ko'rsatkichlari, stressga chidamlilik va krizis-holatlarda faoliyatni boshqarish indikatorlari ham keng tadbqiq qilinadi. Harbiy shaxslarning boshqaruv faolligini muntazam baholab turish, ularning ijtimoiy-psixologik ehtiyojlariga mos dasturlar ishlab chiqish, qo'llab-quvvatlash va rag'batlantirish choralari aniqlash, doimiy psixodiagnostika va guruhlararo ishonchni mustahkamlovchi treninglarni amalga oshirish G'arbda asosiy strategiyalardan biridir. Ijtimoiy-psixologik muhit harbiy xizmatchiga o'z potentsialini amalga oshirish, guruh va komandada liderlik ko'nikmalarini rivojlantirish, o'zaro ishonch va hamkorlikni kuchaytirishga doimiy imkon beradi. Harbiy boshqaruv tizimida motivatsiya, tashabbuskorlik, emotsional va intellektual salohiyat yetakchi o'rinda turadi. Psixologik yordam, trening dasturlari, shaxsiy va guruhiy konsalting, stressga qarshi kurash bo'yicha zamonaviy metodikalar harbiy xizmatchining boshqaruv faoliyatini yuqori darajaga olib chiqishda muhim ahamiyat kasb etadi. Harbiy xizmatchining boshqaruv faolligi mana shunday ko'p bosqichli, o'zaro bog'langan ijtimoiy-psixologik omillar negizida shakllanadi va rivojlanadi. Bunda individual tashabbus, mas'uliyat, guruh qadriyatlariga sodiqlik, ijtimoiy muhitga moslashuvchanlik, liderlik fazilatlar, o'zaro ishonch va ta'sirchan kommunikatsiya tizimi, zamonaviy stressbardoshlik va psixologik barqarorlik G'arb harbiy boshqaruvi uchun muhim tamoyillar sifatida qaraladi. Rivojlangan davlatlarning armiyasi muvaffaqiyatining asosiy sababi sifatida, harbiy xizmatchilarda aynan boshqaruv faolligini shakllantiruvchi ijtimoiy-psixologik omillarga katta e'tibor qaratilishi ushbu yo'nalishdagi barcha ilmiy-amaliy ishlanmalar uchun konseptual negizni ta'minlamoqda. Harbiy boshqaruv tizimini takomillashtirish, harbiy xizmatchilarning boshqaruv faolligini kuchaytirish va zamonaviy ijtimoiy-iqtisodiy sharoitga moslashtirish uchun ijtimoiy-psixologik yondashuvlarning doimiy yangilanishi, ilg'or G'arb tajribalari asosida izchil tizim yaratish harbiy tashkilotlarning ijtimoiy quvvatini oshirishga, milliy xavfsizlik va

barqaror taraqqiyotga, kasbiy va ijtimoiy jihatdan etuk harbiy xodimlarni tarbiyalashga xizmat qiladi. Innovatsion metodologiyalar, motivatsion model va guruhlar ijtimoiy psixologiyasini chuqur tadqiq qilish boshqaruv tizimida ijobiy o'zgarishlar va sifat o'sishining poydevorini mustahkamlaydi [6].

XULOSA

Xulosa qilganda, G'arb tadqiqotlarida harbiy xizmatchi shaxsining boshqaruv faolligi ijtimoiy-psixologik omillar tahlili orqali chuqur o'rganilmoqda. Bu omillar harbiy boshqaruv samaradorligining, guruh ruhi va ishonchini mustahkamlash, tashabbuskorlik va ijodkorlikni rivojlantirish, shaxsiy va guruhiiy o'sishni rag'batlantirish jarayonida negiziy rol o'ynaydi. Mas'uliyat, sodiqlik, motivatsiya, zamonga mos innovatsion yondashuv, ijodkorlik va ijtimoiy barqarorlik har bir harbiy xizmatchining boshqaruv tizimidagi o'rnini, tashkilot muvaffaqiyati va milliy xavfsizlik uchun mislsiz manba rolini egallashiga sabab bo'ladi. G'arb tajribasi shuni ko'rsatadiki, harbiy boshqaruv sohasida ijtimoiy-psixologik omillarni chuqur o'rganish va amaliyotga tatbiq qilish harbiy tizimlarning jadal rivojlanishi va modernizatsiyasi uchun kuchli ilmiy va amaliy asos yarata oladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Abdurahmonova, N. (2019). "Harbiy xizmatchilarning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirishda psixologik xizmatning o'rni." Harbiy Ma'rifat, 2(11), 36–42.
2. Akhmedov, R. (2018). "Harbiy jamoalarda ijtimoiy-psixologik muhit va uning boshqaruv samaradorligiga ta'siri." Ijtimoiy Fanni Rivojlantirish Jurnali, 4(7), 60–67.
3. Berdikulov, S. (2017). "Harbiy rahbarlarda boshqaruv faolligi va uni shakllantirish omillari." O'zbekiston Respublikasi Mudofaa Soqchisi, 1(3), 18–23.
4. Eshqulov, M. (2021). "Boshqaruvda inson omili va psixologik tayyorgarlik." Ilm va Taraqqiyot, 5(2), 88–94.
5. Fazilova, S. (2019). "Harbiy jamoalarda psixologik muxit va yetakchilik." Yosh Lider Jurnali, 3(4), 54–59.

6. Jo'rayev, F. (2018). "Zamonaviy harbiy boshqaruv tizimida shaxs va liderlik." Harbiy Ishlar, 2(6), 25–33.
7. Karimova, L. (2020). "Boshqaruv psixologiyasi: Harbiy xizmatchilarda ijtimoiy faollik va motivatsiya." Toshkent Davlat Texnika Universiteti Ilmiy Axborotnomasi, 5(1), 101–107.
8. Mamatov, K. (2021). "Harbiy institutlarda ijtimoiy-psixologik xizmatni tashkil etish asoslari." Harbiy Ta'lim, 9(3), 46–53.